Lectura com a activitat de cultura personal. Els abusos de la indústria cultural.

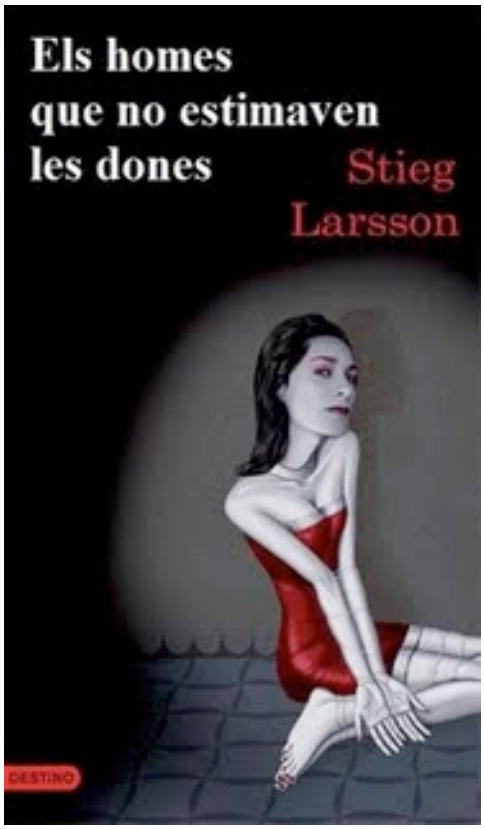

Ja he llegit *Els homes que no estimaven les dones*, 665 pàgines de lectura, una setmana de vacances que podia dedicar-m'hi. "Una sorprenent novel·la de gran perspicàcia sobre les ments corruptes" - diu l'editorial Columna i detalla: "Corrupció política, espionatge industrial, intrigues familiars, protagonistes inquietants, amor al límit... ". "...es la crónica de los conflictos de una familia, un fascinante fresco del crimen y del castigo, de perversiones sexuales y trampas financieras; - diu l'editorial Destino. L'original suec de Stieg Larsson es titula *Män som hatar kvinnor*" però en la versió anglesa s'ha traduït per *The Girl With The Dragon Tattoo*. Efectivament, el canvi de títol pot donar una idea totalment diferent de l'obra però vull pensar que s'ha fer per a evitar confusió amb un llibre d'autoajuda, *Men Who Hate Women and the Women Who Love Them: When Loving Hurts And You Don't Know Why* (Paperback) by Ph.D. Susan Forward and Joan Torres publicat el 1987 i reeditat el 2002. Inicialment hom pot pensar que el tema, la missoginia patològica, es el mateix tema tractat en la novel·la que en el llibre dels psicòlegs.

Dic ja he llegit, perquè inicialment vaig dubtar de dedicar tantes hores a una lectura que pogués ser solament passatemps, una novel·la de sèrie negra quan tinc tant per llegir, també novel·les clàssiques pendents. Però com a pedagog haig d'estar atent al temps que visc; l'actualitat sociològica i psicològica així com científica, cultural i filosòfica s'ha de conèixer per a prendre les decisions pedagògiques, des de les curriculars i didàctiques fins als horaris escolars i el projecte educatiu amb la identitat institucional i les finalitats de l'educació que cal compartir unitàriament sens perjudici del pluralisme democràtic. Abans d'acabar la diada de Sant Jordi, festa de la cultura, ja vaig veure que les dues novel·les de Stierg Larsson, amb encert puntualment publicades en català, entraven a formar part del nostre món de significació. Amb tot, vaig veure tant d'aparell comercial i publicitari i volums de sis-centes pàgines que em va semblar abusiu. Molts podien ser els llibres venuts, potser no tants els llibres llegits. La meva col·lega Montserrat professora de llengua va fer una defensa apassionada de l'obra perquè –digué- és transgressora i posa al descobert la corrupció a la societat del benestar alhora que aporta una perpectiva feminista. Havia de llegir al menys el primer volum, i així ho he fet.

Certament és un llibre de bon llegir, té un ritme ràpid i les descripcions es centren en els ambients i les persones per caracteritzar-les. L'autor Stieg Larsson va començar una novel·la compromesa. L'escenari social és el de la corrupció de la societat: especuladors de capital sense escrúpols defensors de la privatització però que també especulen amb subvencions públiques, economistes i advocats que justifiquen el sistema i oculten la realitat, polítics i administradors públics contaminats pel sistema econòmic i particularment la conformitat o covardia i incompetència dels professionals de la comunicació front als qui un d'ells, perdedor, un protagonista, Mikael Blomkvist, no està disposat a claudicar per dignitat humana (no és ni mercenari, ni heroi). L'imaginari personal mostra el rerafons pervers dels trionfadors a la societat: perversió a la

violència sexual contra les dones i perversió racista de violència naz; i i en contrast una jove, Lisbeth Salander, marginal i disocial, potser un fracàs escolar justament perquè demostra que, malgrat no haver assolit titulació acadèmica, té intel·ligència, una pirata informàtica quasi autodidacta, que es compromet en una feina i una causa quan la té clara.

Tot això hi és al llibre però el génere policiac, tipus Agatha Christie o Manuel de Pedrolo pot fer que l'acció, la febre de llegir continuadament, deixi com a anecdòtics aquests temes de fons que quedin talment com un pretext. Però mentre a la novel·la negra clàssica igual a les pel·ícules de l'oest la violencia apareix en una escenografia pròpia, distant de la del lector, aquí estem davant una violència i unes conductes perverses que no podem banalitzar. Són efectivament presents a la nostra societat i fa massa anys que esperem haver eradicat. La lectura massiva d'aquestes obres ja es positiva pel fet que la gent llegeixi, que tothom llegeixi, encara que a l'escola no assolís la formació bàsica. Però trobem a faltar una mediació cultural que palesi la importància i gravetat dels temes tractats i que suggereixi alternatives de superació, de posar-nos tots contra tota mena de violència sigui capitalista, sexual, de gènere o racista.

Qui diu que hi ha amor al límit? Si l'amor és solament una descàrrega sexual i per al protagonista té la mateixa importància que el menjar o el dormir. Així com menja qualsevol cosa i a qualsevol hora, no té inconvenient en cardar amb qualsevol persona però tampoc sense donar-li massa importància. És una opció de sentit legítima atès que en cap moment es força ningú però millor no confondre-ho amb l'amor. Certament les nostres llengües han pedut matisos i dins la paraula amor hi cap molt: copulació, desig, enllitament, devoció, admiració, compassió, caritat, erotisme, enamorament, romanticisme, estimació, germanor... potser massa. En qualsevol cas, l'amor no és tema ni del llibre ni del film on els enllitaments han quedat reduïts al mínim.

És culturalment democràtic que hi hagi diversitat de gèneres, d'estils, de continguts i de temes tractats. Però quan tots admetem que és una novel·la que passa molt bé, que enganxa, que no cal buscar-li complicacions i que és per passar el temps sembla que estem dient que els anys de vida són una condemna i al menys ens entretenim llegint. I d'altra banda, tots pensem que la vida es curta, que setanta o vuitanta anys passen massa depressa. Però, ¿llegim allò que ens plau, que ens edifica o llegim allò que ens forneixen per interessos aliens a nosaltres? L'autor va iniciar una obra amb una intenció compromesa amb entusiasme; potser va tendir a allargar-se massa o va ser l'editorial que va veure una mina i va voler explotar-la massa. L'autor hi ha deixat la vida: hores de vigília, massa cafè i massa tabac i la mala fortuna de l'ascensor avariat. Però l'operació comercial publicitària és desmesuarda o si més no, encobreix el sentit de l'obra i el compromís de l'autor.

Haurem de protegir-nos d'aquests fenòmens massius, ben planificats comercialment que s'anuncien com a èxits abans de conèixer-los, que es paga més en operació publicitària que a l'autor o als impressors. Així, s'ha convertit en una raó per legir un llibre que molts ja l'hagin llegit, per anar a veure una pel·lícula que sigui molt taquillera... El fenòmen es repeteix ja massa sovint: *Harry Potter*, *El código da Vinci*... Hi ha obres que jo considero molt millors que no han fet fortuna com *An instance of the fingerpost* (en castellà: *La cuarta verdad*) de Iain Pears (1998, 2000) on a la intriga per escatir un crim a l'Oxford de 1663 s'aporten quatre visions diferents: un estudiant de metge, el fill d'un traidor, un criptògraf i un arxiver en el context polític i científic de la revolució de Lord Cronwell, del filòsof polític John Locke i d'un professor de Newton. O bé Noah Gordon que sí que ha fet fortuna de manera estable i continuada; a *El metge*, situada al segle XI es pot aprendre molt de la societat del temps, de l'estat de la medicina, de geografia de viatges i de cultures contrastades. I el cas més evident d'utilització comercial al nostre entorn. Amb Carlos-Ruiz Zafón podem veure com un autor que es va anar fent amb novel·la curta dedicada als joves, quan publicà *La sombra del viento* (2001) i molts, boca a boca, vam contribuir a difondre-la, van anar pujant les vendes (2004). Però aquest èxit es va voler sobreexplotar amb programació comercial publicitària desmedida i la darrera novel·la *El joc de l'Àngel* (2008) -que jo no he llegit- ha punxat per excessivament inflamada, per copiar-se l'autor ell mateix. Ha punxat el llibre i el volen salvar

amb una web oficial(!) No és abusiu parlar de "El universo Zafón"? Estic conveçut que l'autor va escriure sota pressió editorial, el premi podia estar garantit, però afortunadament el públic aquesta vegada no s'ha deixat enganyar. Molts lectors diuen quedar decebuts. Quants milers d'exemplars es llençaran?

L'aparell comercial ha estat tan potent i organitzat, justament quan l'autor va morir abans de la publicació de la seva obra, que ja s'ha pogut veure la pel·lícula del primer dels tres llibres. Ja sabem que el cinema és un gènere diferent i no cal fer comparacions amb l'obra narrativa escrita però si que cal considerar els efectes socials. La ressenya de la pel·lícula al programa de mà diu: "Fa molts anys una dóna va desaparèixer d'una reunió familiar. Ara, un periodosta caigut en desgràcia i una estranya *hacker* informàtica investiguen el cas." Evidentment, atrauen el públic amb un enunciat que més aviat oculta tota la temàtica de fons i es queda en l'acció i el suspens. El relat verboicònic, relat que comunica pensament a través d'imatges sons i efectes especials és perceptible sense cap alfabetització i pot tenir efectes massa directes sobre aquells que no han assolit una formació bàsica. La pirateria informática mostrada en pantalla, la violació de comptes bancaris i l'apropiació de diners, la utilització d'enregistraments no autoritzats i la violència física per neutralitzar l'extorsió i violència sexual s'han dentendre com a formes expressives, metafòriques, simbòliques però en cap cas com a alternatives per eradicar les conductes patològiques i disocials denunciades. Els joves més desorientats, insatisfets de si mateixos, reben amb aqustes imatges idees d'acció disocial que lamentablement de tant en tant són notícia. Haig doncs de dissentir de la meva col·lega. Solament es pot jugar a la transgressió (sempre simbòlica, crítica) amb gent formada. El cinema i la televisió són molt perillosos fent aquest joc davant de tota mena de públic; la literatura demana més esforç de comprensió però les novel·les que esdevenen *best-sellers* poden tenir efectes sobre persones fràgils psicològicament.

Així no s'educa un poble. Així es fa guany econòmic amb un poble i se'l manté com a massa, sense que pensi, com si no hagués de pensar. Evidentment, no puc donar suport a aquesta moral social intrumental extrema. Encara haurem de fer molt a la institució escolar perquè cadascú desenvolupi al màxim les seves capacitats. De moment, sembla que la institució escolar amb els mestres i professors és l'única que pot actuar desinteressadament per la infància i la joventut i donar-los defenses contra interessos comercials, econòmics, polítics i ideològics. Llàstima que per rutines, per falta de fonamentació científica i per inexistència de direcció pedagògica, de moment la institució escolar és una institució inoperant i a vegades fins i tot perjudicial. Martí Teixidó

Stieg Larsson. Trotskista, periodista que se dedicó durante 30 años a investigar a la extrema derecha y las conexiones de los nazis con las empresas, Stieg Larsson deja muy claro que aborrece las injusticias. Y no está dispuesto a tolerarlas en sus libros. Odia las novelas policiacas en las que los personajes pueden comportarse de cualquier manera sin consecuencias. "Si Mickael dispara a alguien con una pistola, incluso si lo hace en defensa propia, irá a parar al Juzgado de Primera Instancia", escribe. Aunque exculpa a Lisbeth: "Ella es una excepción porque sencillamente es una sociópata con rasgos psicopáticos y no funciona como la gente normal. Ni siquiera tiene la más mínima consideración sobre lo que está bien o está mal". http://www.serielarsson.com/noticias.php